

álló tanintézetek tantestületeivel, sokszor tartanak egyes, újabban felmerülő eszmék megbeszélése végett kerületük tanítóival értekezleteket. A midőn a közigazgatási bizottságban tett előterjesztésem bővebb megvilágítására az igen tisztelt elnök úr által felkértem, egyúttal az értekezletnek ily módon való megtartására gondoltam. Ez csak kísérlet. Ha eredmény követi, folytatom; ha nem, akkor megnyugtatósomra fog szolgálhatni az, hogy: «in magnis et voluisse — sat est.»

VERÉDY KÁROLY.

A POROSZ FELSŐBB ISKOLÁK LEGÚJABB TANÍTÁSI TERVE.

Poroszországban a felsőbb iskolák ezek: gymnásium, reálgymnásium, főreáliskola, felsőbb polgári iskola. Ez utóbbit egyszerűen reáliskolának is nevezik.

Az első három felsőbb iskola 9 osztályú. A legalsóbb osztály a sexta: VI., a legmagasabb az oberprima: IA. Az osztályok sorrendje alulról kezdve fölfelé a következő:

VI (sexta), V (quinta), IV (quarta), IIIB (untertertia), IIIA (obertertia), IIB (untersecunda), IIA (obersecunda), IB (unterprima), IA (oberprima).

A felsőbb polgári iskola (reáliskola) 6 osztályú; a legalsóbb osztály a sexta: VI., a legmagasabb a prima: I.

Itt adjuk a felsőbb iskolák kötelező tárgyainak tervét az órák szerint:

a) Gymnásiumi tanterv órák szerint. (L. a táblázatot köv. lapon.)

Megjegyzések:

1. Az éneknek van folytatása is. Az énekes tanulók a IV-től kezdve valamennyi osztályban kötelesek a karénekekben részt venni. Felmentésnek csak orvosi bizonyítvány alapján van helye.

2. A tanulók a rajzot, mint rendkívüli tantárgyat tanulhatják a IIB-től kezdve valamennyi gymnásiumban.

3. Alkalmat adnak az angol vagy héber nyelv tanulására is (heti 2—2 óra).

4. Némely gymnásiumban eddig a két secunda közösen tanult. (Ugyanazon teremben és időben.) A történelmet, geographiát és matematikát illetőleg e két osztály az 1892/93. tanévtől kezdve teljesen elválasztandó.

5. A testgyakorlás alól csak orvosi bizonyítvány alapján és rendszerint egy félévre mentenek fel.

6. Egy kézben legyen a német és latin nyelv tanítása a VI., V. és a IV. osztályokban.

7. Nehogy túlterhelés állhasson elő, a tanuló az angol és héber nyelvnek egyidejű tanulását csak rendkívüli esetben, az igazgató különös beleegyezésével választhatja. Az igazgatónak joga van továbbá egyes tanulókat az ének tanulása alól a IV.-től kezdve felmenteni.

Kötelező tantárgyak	VI.	V.	IV.	III. B	III. A	II. B	II. A	I. B	I. A	Összesen	A régi tanterv- hez képest	
											növe- kedés	fogyás
1. Vallás tan	3	2	2	2	2	2	2	2	2	19	—	—
2. Német nyelv	4	3	3	2	2	3	3	3	3	26	5	—
3. Latin nyelv	8	8	7	7	7	7	6	6	6	62	—	15
4. Görög nyelv	—	—	—	6	6	6	6	6	6	36	—	4
5. Francia nyelv	—	—	4	3	3	3	2	2	2	19	—	2
6. Történelem és földrajz	2	2	2	2	2	2	3	3	3	26	—	2
7. Matematika	4	4	4	3	3	4	4	4	4	34	—	—
8. Természetrajz	2	2	2	2	—	—	—	—	—	8	—	2
9. Természettan, vegytan, ásványtan	—	—	—	—	2	2	2	2	2	10	2	—
10. Szépirás	2	2	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
11. Rajz	—	2	2	2	2	—	—	—	—	8	2	—
12. Testgyakorlás	3	3	3	3	3	3	3	3	3	27	—	—
13. Ének	2	2	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
Összesen	30	30	31	33	33	33	31	31	31	232	—	16

Érdekes a tantárgyakat súlyuk azaz óraszám szerint sorakoztatni s a mi tantervünkkel összehasonlítani.

<i>Porosz gymnásiumi tanterv:</i>	<i>Magyar gymnásiumi tanterv:</i>
1. Latin nyelv ... (62 óra)	1. Latin nyelv ... (49 óra)
2. Görög nyelv ... (36 ")	2. Magyar nyelv ... (30 ")
3. Matematika ... (34 ")	3. Matematika ... (25 ")
4. Testgyakorlás ... (27 ")	4. Görög ... (19 ")
5. Német nyelv ... (26 ")	5. Történelem ... (18 ")
6. Francia ... (19 ")	6. Német nyelv ... (18 ")
7. Vallás ... (19 ")	7. Vallás ... (16 ")
8. Történelem ... (17 ")	8. Testgyakorlás ... (16 ")
9. Természettan, vegytan (10 ")	9. Földrajz ... (10 ")
10. Földrajz ... (9 ")	10. Rajzoló geometria ... (10 ")
11. Természettan ... (8 ")	11. Természettan ... (8 ")
12. Rajz ... (8 ")	12. Természettan ... (8 ")
13. Szépírás ... (4 ")	13. Szépírás ... (2 ")
14. Philosophiai propædeutika ... (— ")	14. Philosophiai propædeutika ... (3 ")

Érdekes jelenség, hogy míg a porosz gymnásiumi tantervben a hazai nyelv az 5., addig a magyar tantervben a 2. helyen áll! Nálunk a német nyelv, a poroszoknál pedig a francia nyelv foglalja el a 6. helyet, csaknem teljesen egyenlő óraszámmal. Meglep a testgyakorlás, mely a porosz tantervben a 4. helyre jutott; nálunk még a 8. helyen szerepel.

Kiválóan fontos a legújabb porosz tantervben a német nyelvi és különösen a testgyakorlási óraszám szaporítása a görög, francia és különösen a latin nyelv rovására. Maga a latin nyelv heti 15 órát vesztett, de még így is 13 órával több, mint nálunk.

A német nyelvi óraszám emelésével akarták elérni, mint az a tanterv magyarázó fejtegetésében is meg van mondva, hogy a hazai nyelv az összes tanítás középpontjává legyen és így a hazafias érzés és a nemzeti génusz ápolásának fontos feladatát végezze! De e tekintetben még jóval messze maradtak a mi tantervünkötől.

A testgyakorlási óraszám emelésével ellenben, a testi nevelés fejlesztésében megelőztek minket a poroszok. Bár ha tekintetbe vesszük nálunk az újabb időben a miniszterium által épen a testi nevelés érdekében megindított nagyarányú mozgalmat, nagy a reményünk, hogy e tekintetben is jobbat, tökéletesebbet alkothattunk.

Ha valahol, Poroszországban fenyegetett komolyan a túlterhelés. Nincsenek gymnásiumaikban komolyan képezett pädagogus-tanáraik és órával tudományos methodikáról ott alig lehet szó. A didaktikai materialismusnak valóságos melegágya a porosz gymnásium. Az új porosz tanterv sok óvintézkedést tesz a túlterhelés lehetősége ellen.

Egyet-mást már említettünk. A táblázatos tantervből látjuk továbbá, hogy az egyes tantárgyak óraszámá egyenletesebben van felosztva és a szellemi munkaidő még a mellett heti 16 órával csökkent a 9 osztályú gimnásiumban. A tantervhez csatolt utasítások figyelmeztetik a tanári testületeket, osszák be egyenletesen a házi feladatokat és ne adjanak nehéz házi feladatokat, hogy így túlterhelés elő ne állhasson és elegendő ideje maradjon a tanulónak az üdülésre (dass eine Überbürdung nicht stattfindet und an jedem Tag ausreichende Zeit zur Erholung bleibt). Ugyanezen utasítások figyelmeztetnek arra is, hogy az alsóbb osztályokban lehetőleg kevés tanár tanítson és hogy az osztályfő ne változzék. (Nálunk ugyanezt igen jótékonyan szabályozta az új Rendtartás.) Az új porosz tanterv egész komolyan felismeri, hogy a túlterhelés kiválóan a rossz methodus eredménye. Innen van, hogy minden tantárgynál a tananyag felosztását methodikai észrevételekkel kíséri. Bár ez észrevételek korántsem árulnak el mélyebb pädagogiai ismereteket és a modern methodika alapelveivel is ellenkeznek, de sok hely már Herbart, Ziller szellemének üdvös befolyásáról tanuskodnak. Így pl. a latin nyelv tanításánál (sexta, quinta stb.) azt olvassuk, hogy az olvasmányból inductiv módon kell megállapítani a syntaxis elemi szabályait. A latin olvasó- és gyakorló könyvről (sexta, quinta) azt írja a porosz tanterv, hogy összefüggő tartalommal adjon lehetőleg latin olvasmányokat a régi monda- és történelemből. A német olvasmányok ezeknek megfelelők legyenek. Az untertertia és az obertertiában a görög syntaxis főszabályait az olvasmány alapján kell levezetni stb. A methodikai észrevételekre a tananyag felosztásánál még visszatérünk.

Lássuk most az egyes tantárgyaknál és különösen a hazai nyelvnl a kitűzött általános célokat és a tananyag felosztását.

1. Német nyelv.

a) Cél: *Teljes jártasság az anyanyelv helyes szóbeli és írásbeli használatában, a német költészet története legfontosabb fejezeteinek kellő megismerése az olvasottak alapján, továbbá a nemzeti érzület táplálása az által hogy a tanuló a germán mondavilággal és a német irodalomnak az iskola szempontjából legfontosabb remekműveivel megismerkedik.*

b) A tananyag felosztása.

VI. Sexta.

Nyelvtan. Beszédrészek, az egyszerű mondat részei. Az erős és gyenge ragozás megkülönböztetése. (A terminologia ugyanaz, mint a latinban.)

Helycsirási gyakorlatok hetenkint tollba-mondás után.

Költői és prózai olvasmányok (mesék, elbeszélések a hazai monda és történelem köréből).

Szabadon való elbeszélés, könyv nélkül megtanult versek értelmes előadása.

V. Quinta.

Nyelvtan. Az egyszerű és bővített mondat. A főbb tudnivaló az összetett mondatról.

Helyesírási és pontozási gyakorlatok, mint a sextában.

Olvasmányok, mint a sextában.

Elbeszélés a tanár után, versek megtanulása könyv nélkül és értelmes előadása.

Első kísérletek az írásbeli szabadon való elbeszélésben és pedig az első félévben az iskolában, a második félévben már házi feladatképpen is.

Az iskolai főhatóságok fel vannak jogosítva a nyelvi vegyes vidékeken az anyanyelv óraszámát a két alsó osztályban egy-egy órával felelni.

IV. Quarta.

Nyelvtan. Az összetett mondat. A szóképzés tipikus példákon bemutatva.

Váltakozva helyesírási gyakorlatok és írásbeli szabadon való elbeszélés 4 hetenkint.

Költői és prózai olvasmányok, mint a sexta- és quintában.

Szabadon való szóbeli elbeszélés. Költemények könyv nélkül. Szavalás.

III B. Untertertia.

Nyelvtan. A német nyelv sajátos nyelvtani törvényeinek összefoglaló áttekintése.

Írásbeli házi dolgozat (4-hetenkint).

(Elbeszélések, leírások, rajzok idegen nyelvi olvasmányok fordításai.)

Költői és prózai olvasmányok (északi, germán mondák; általános történelmi, kulturhistoriai, geographiai, természetrajzi, epikai olvasmányok, különösen balladák). Az olvasmányok alapján a költői formák megismertetése.

Könyv nélkül való tanulás. Szavalás.

III A. Obertertia.

Írásbeli házi dolgozat, mint az untertertiában, azonfelül tanulságos tapasztalatok előadása, levélalakban is.

Olvasmányok. Itt már előtérbe lépnek a költői olvasmányok. Lyrai, drámai olvasmányok (különösen Schiller «Glocke»-ja és «Wilhelm

Tell-je.) További, inductiv módon szerzett ismeretek a poetikából és rhetorikából.

(A reáliskolákban a dráma helyett Homeros Voss fordításában.)

Könyvnélkül való tanulás. Szavalás.

IIB. Untersecunda.

Praktikus bevezetés az írásművek szerkesztésébe.

Könnyebb, értekezés természetű írásbeli dolgozatok 4. hetenkint.

Idegen nyelvű olvasmányok fordításai. A többi, mint a IIIA-ban.

Olvasmányok. Jungfrau von Orleans (a reáliskolákban Wilhelm Tell), Minna von Barnhelm, Hermann und Dorothea.

Könyvnélkül való tanulás. Első kísérletek az olvasmány kisebb-szerű önálló feldolgozásának előadásában.

IIA. Obersecunda.

1. *Házi és iskolai írásbeli dolgozatok.* Kisebb értekezések a tanuló gondolatvilágából. Évenként mintegy 8 dolgozat.

2. *Bevezetés a Niebelung-énekbe.* Északi mondák és a nagy germán mondakörök. Néhány nyelvtörténeti eredmény összefoglalása.

3. *Összefoglaló áttekintése a költői műfajok elméletének.*

4. *Drámák olvasása* (pl. Wallenstein, Egmont, Götz).

5. *Könyvnélkül való tanulás.*

6. A tanulók önálló dolgozatokat készítenek az olvasmányok tartalmáról és e dolgozataikat előadják.

IB. Unterprima.

1. *Írásbeli dolgozatok, mint a IIA-ban.*

2. *Életképek a német irodalomtörténetből a XVI. század elejétől a XVIII. század végeig.*

3. *Olvasmányok.* Lessing értekezései. (Laokoon.) Klopstock néhány ódája. Schiller és Goethe gondolati lyrája; továbbá drámák, nevezetesen Iphigenia, Braut von Messina (a reáliskolákban Sophokles drámái is fordításban). Részletek újabb költőkből.

4. A tanulók önálló előadásai a költők életéről és munkáikról.

IA. Oberprima.

1. *Házi és iskolai dolgozatok, mint a IIA-ban és IB-ben.*

2. *Goethe és Schiller s leghiresebb kortársaik életképei, nem különben a jelesebb újabb költők is.*

3. *Olvasmányok a hamburgi dramaturgiából, továbbá drámák olvasása.* Shakespeare drámai fordításban (Gymnasium).

4. A tanulók önálló előadásai a költők életéről és munkáikról.

Az itt terjedelmesen közölt tananyagból és az óraszámából látjuk, hogy a porosz gymnasiumi tanterv meglehetősen eléri célját: hogy t. i. a hazai nyelv az összes tanítás középpontjává, továbbá a hazafias érzelem és a nemzeti gondolkodás ápolásának fontos tényezőjévé legyen.

A porosz tanterv kimondja, hogy a német nyelv tanítása a vallás- és a történelem tanításával együtt ethikai szempontból a legjelentékenyebb a felsőbb iskolák szervezetében. Elismeri, hogy a hazai nyelv tanításának feladata rendkívül nehéz és hogy csak az a tanár oldhatja meg sikeresen, a ki a hazai nyelv és történetének mélyebb ismeretére támaszkodva, az irodalom kincseiért őszintén lelkesedve és telve hazafias érzéssel, képes a fiatalság fogékony sziveit a német nyelvért, a német hazáért, a német szellemi nagyságért lánggra lobbantani!

A tananyag felosztása után a tantervben minden tantárgynál methodikai észrevételekkel találkozunk. Lássuk a német nyelvre vonatkozókat.

Az anyanyelvben a grammatikai tanítás csak a legszükségesebbre szorítkozzék és mindig bizonyos példákra támaszkodjék. Nem szabad az anyanyelv grammatikáját úgy tanítani, mint az idegen nyelvekét. — A fokozatosan fejlődő írásbeli dolgozatok a tanítás anyagából merítenedők. A magasabb fokon általánosabb tartalmú feladatok is szerepelhetnek. Különösen ajánlatosak a felsőbb fokon azok az írásbeli dolgozatok, a melyek a tanuló *olvasmányaival* állnak kapcsolatban. Óvakodni kell azonban a követelések felcsigázásától, különösen a terjedelmet illetőleg. Nagy gondot kell fordítani a mondat-szerkezet egyszerűségére, és őrizkedni kell az idegenszerű szerkezetektől. Idegen szókat nem szabad használni ott, a hol jó és megfelelő német kifejezésekkel is élhetünk.

A helyes szóbeli előadásra minden tantárgynál és minden fokon kiváló gondot kell fordítani. A tanár minden hanyagsága e tekintetben roppant káros befolyású.

Az értelmes, hangsúlyos olvasásban és előadásban a tanulót folyvást kell gyakorolni. Elővigyázó mértéket kell tartani a könyv nélküli való tanulásban.

Az olvasmányok iskolaiak és háziak. A házi olvasmány megválasztásában ott álljon a tanuló mellett tanácsadóul a tanár, és vegye tekintetbe a tanuló egyéni sajátosságait. Az iskolában tárgyalandó költeményeket olvassa fel szépen és jól maga a tanár (az alsó- és közép fokon), aztán kell a nyelvi és tárgyi magyarázatokat és az alapgondolatokat a tanulókkal megbeszélni. Erre egy tanuló olvassa fel újra a költeményt és adjuk fel leczkére. A következő órában elszavalják és összefüggésben megbeszélik. A felső fokon is nagyobb művek olvasásánál mindenkélt meg kell keresni és pedig a tanulók közreműködése mellett, a vezető alapgondolatokat, ki kell emelni a főfejezeteket és ezek tagozatát és így

az egészet, mint ilyet a tanulók értelmének feltárni. Nagy figyelemmel kell lenni a műalakra. Különösen ajánlatos oly költemények összehasonlítása, melyek ugyanazon tárggyal foglalkoznak. Az eposok és drámák olvasásánál tökéletesen meg kell értetni a művek egész szerkezetét és a cselekvő személyek jellemét. A prózai olvasmányok feladata, hogy a tanulók gondolatvilágát és látókörét tágítsák és azonfelül a felső fokon anyagot szolgáltatassanak általános fogalmak és eszmék megbeszéléséhez. *Az olvasmányok, a primában, kellően megválasztva a tantervből ezuttal kiküszöbölt philosophiai propaedeutikát pótolhatják.*

Az itt feltüntetett cél, a tananyag felosztása és a methodikai észrevételek a német nyelvet illetőleg lényegében ugyanazok a reálgymnásiumban, a főreáliskolában és a reáliskolában is.

2. Latin nyelv.

a) Cél: *A rómaiak kiválóbb klasszikus íróinak megértése és a nyelv-logikai fegyelmzés.*

b) A tananyag felosztása.

VI. (Sexta.) Alaktan (a kivételek és a deponens igék kizárásával). Megfelelő szókincs elsajátítása az olvasókönyv kapcsán és előkészítéssel az olvasmányra.

Az olvasó- és gyakorlókönyv tárgyát különösen a régi mondából és történelemből meríti, hogy így tartalmilag és nyelviel is előkészítsen az írók olvasására. Az olvasókönyv nagyobbbrészt összefüggő tartalmú latin olvasmányokat ad; a német olvasmányok ezeknek megfelelők legyenek. A fordítás kezdetben a tanár segédkezése mellett, utóbb mindig nagyobb és nagyobb önállósággal történik. Gyakorolni kell a tanulókat a mondatszerkesztésben és a visszafordításban. A latin és német szöveg kapcsán rendszeres szóbeli és írásbeli iskolai gyakorlatokat kell tartani heti félórán. Ezek helyett a tanév vége felé az iskolában előkészített fordításokat követelnek házi feladatál.

Az olvasmány alapján induktív módon kell megállapítani a syntaxis elemi szabályait.

V. (Quinta.) Az úgynevezett szabályos alaktan ismétlése, a deponensek, a szabálytalan alaktanból a szükségesebbek. Az olvasottak alapján megfelelő szókincs elsajátítása.

Olvasó- és gyakorlókönyv, miként a sextában.

Az olvasmány alapján induktív módon a syntaxis néhány elemi szabálya.

Szóbeli és írásbeli iskolai gyakorlatok és ezekkel váltakozva az iskolában előkészített fordítások, mint házi feladatok.

IV. (Quarta.) Olvasmány az első félévben 3, a másodikban heti 4 órában. Cornelius Nepos, vagy valamely megfelelő olvasókönyv. Az

olvasmányokra az előkészülés az első félévben az iskolában történik. Szorgalmas begyakorlása a mondat szerkesztéseknek, előkészülés nélküli fordítás, visszafordítás.

Az olvasmány kapcsán alkalmilag meg kell tanítani fontosabb phrasisokat, stilusbeli sajátosságokat és synonymikus különbségeket.

Grammatika az első félévben 4, a másodikban heti 3 órában. Az alaktan ismétlése. Az olvasmány alapján a casusok tana, az ige syntaxisa a szükséghez képest.

A gyakorlókönyvből szóbeli és írásbeli fordítások latinra. E gyakorlókönyv tartalma a latin olvasmányra támaszkodik.

Hetenkint rövid fordítás latinra az olvasmány kapcsán, mint iskolai, vagy mint házi gyakorlat. Ezenkívül félévenként három írásbeli fordítás németre.

III. (*Untertertia.*)

Olvasmány, heti 4 órában. Cæsar Bell. Gall.

Bizonyos fokú előkészülés. Szorgalmas gyakorlása a mondat szerkesztéseknek, előkészülés nélküli fordítás, visszafordítások. Alkalmilag az olvasmány alapján fontosabb phrasisok, stilusbeli sajátosságok és synonymikus különbségek.

Grammatika heti 3 órában. A casusok tanának ismétlése. Az idő- és módok használatának főszabályai. (Mód- és időtan.)

A Cæsar művei alapján készült gyakorlókönyvből szóbeli és írásbeli fordítások. Hetenkint az olvasottak alapján fordítás latinra, mint iskolai vagy pedig mint házi gyakorlat. Hat hetenkint ily iskolai gyakorlat helyett írásbeli fordítás németre.

IIIA. (*Obertertia.*)

Olvasmány heti 4 órában. Cæsar Bell. Gall., Ovidius Metam. Bizonyos fokú előkészülés a fordításra az iskolában. A daktylikus hexameter begyakorlása. A többi, mint az untertertiában.

Grammatika heti 3 órában. A mód- és időtan ismétlése és kibővítése, az ige syntaxisa főbbszabályainak befejezése. A gyakorlókönyv használata és írásbeli gyakorlatok, mint az untertertiában.

IIIB. (*Untersecunda.*)

Olvasmány heti 4 órában. Cicero könnyebb beszédei, részletek Ovidiusból vagy Liviusból és Vergiliusból. Az ez utóbbiból kiválogatott részletek bizonyos egészlet alkotó képeket nyújtsanak és lehetővé tegyék az egész mű áttekintését. Néhány költői helynek könyv nélkül való betanulása. A többi, mint az obertertiában.

Grammatika heti 3 órában. Ismétlések és kibővítések.

Hetenkint rövid fordítás latinra az olvasottak alapján, mint iskolai vagy házi gyakorlat. E helyett hat-hetenkint írásbeli fordítás németre.

IIA. (*Obersecunda.*)

Olvasmány heti 5 órában. Livius és Sallustius, különös tekintettel a történelemre; Cicero válogatott beszédei; Vergilius bizonyos canon szerint. Rendszeres gyakorlása az előkészítés nélkül való fordításnak. Vergiliusból egyes helyek könyv nélkül. A többi, mint az untersecundában.

Stilistikai összefoglalások és grammatikai ismétlések az olvasmánykapcsán. Kéthetenkint fordítás latinra, váltakozva iskolai és házi gyakorlattal. E mellett hathetenkint fordítás németre, mint iskolai gyakorlat. Alkalmilag latin tartalomjegyzék csupán az olvasottak feldolgozására. 1 óra.

IB. (*Unterprima.*)

Olvasmány heti 5 órában. Tacitus, Cicero egyes levelei, Horatius. Kiegészítő magánolvasmányok különösen Liviusból. Rendszeres gyakorlása az előkészítés nélkül való fordításnak. Egyes helyek Horatiusból könyv nélkül. Az olvasmányok alapján stilistikai szabályok és synonymikus fogalmak.

Két hetenkint fordítás latinra, váltakozva iskolai és házi gyakorlattal. Ezenfelül hat hetenkint fordítás németre, mint iskolai gyakorlat. Alkalmilag grammatikai és stilistikai ismétlések. Tartalomjegyzékek, mint az obersecundában. 1 óra.

IA. (*Oberprima.*)

Olvasmány heti 5 órában. Épen úgy, mint az IB-ben, csakhogy Cicero levelei helyett valamelyik nagyobb beszéde. Kiegészítő privátolvasmányul Livius. A többi, mint az unterprimában.

Írásbeli gyakorlatok, mint az unterprimában. Tartalomjegyzékek, mint az obersecundában. 1 óra.

Lássuk most a latin nyelvi tanításhoz adott methodikai észrevételeket.

I. Grammatika, szókinccs és írásbeli gyakorlatok.

Állandóan szem előtt kell tartani a latin nyelvi tanítás célját, A grammatika, a szóbeli és írásbeli gyakorlatok e cél elérésére csak eszközök. A latin grammatika úgy választandó, hogy egész szerkezete ne térjen el lényegesen a görögétől.

Az alsó fokozaton a tanár ne a szabályból induljon ki, hanem valamely kellőleg megválasztott latin mondatból. Ezt a tanár előbb lefordítja. és aztán mondja el a tanuló fordításban. A jól megválasztott mondatok-

nak egész sorát kell így begyakorolni, közös munkálkodással a declinatio alakjait ezekből a mondatokból megmagyarázni és egymással összehasonlítani. Mindezen eljárás eredménye a szabály, melyet a tanuló emlékezetébe vés. A szókincset az olvasmány nyújtja. Mindezt követi az olvasott és betanult anyagnak szóbeli és írásbeli feldolgozása az által, hogy a tanuló részint latinra, részint németre fordít. Nem szabad a tanítást a kiejtés különös finomságaival megnehezíteni. Inductiv módon az olvasmányból kell megállapítani a syntaxis elemi szabályait.

A *középső fokon* épen ily inductiv módon kell megállapítani az alaktan szabályait és azután systematikusan kell rendezni. Különös gondot kell fordítani arra, hogy a hasonlókat összefoglaljuk és a különöst az általános szabály alá rendeljük. Az olvasmány kapcsán bővíteni kell a szókincset, a szóbeli és írásbeli gyakorlatokat. A német szöveg, melyet latinra kell fordítani, bizonyos kapcsolatban legyen a latin olvasmánynyal. Ily szoros kapcsolatba hozva egymással a tanítás egyes részleteit, csakugyan el kell érni a nyelv-logikai fegyelmezést és egyidejűleg az írók alapos megértését.

A *felső fokon* a grammatikára és ennek begyakorlására már csak 1 óra áll rendelkezésre. Itt a grammatikai tanítás célja a már nyert systemának ébrentartása, továbbá az olvasmány támogatása végett e systemának meg bővítése. A beszédrészek használatának különös sajátosságai, a stilistikai és synonymikus eredmények, a legszükségesebbre szorítva, inductiv módon állapítandók meg. A német szöveget, melyet a tanulók a házi és iskolai gyakorlatban latinra fordítanak, rendszerint maga a tanár állapítsa meg a latin olvasmány alapján. E szöveg oly egyszerűen szerkesztendő, hogy a fordítás csaknem közönséges visszafordítás.

2. Olvasmány.

Itt a fődolog az olvasmány tartalmi megértése és a bevezetés a rómaiak szellemi és kulturéletébe. Minél biztosabb a grammatikában és a szókincsből az alap, annál kevésbé tartják fel az olvasást alaki nehézségek és így a magyarázatnál annál jobban kell előtérbe lépniök a tárgyi szempontoknak.

Az előkészülésnek az új és nehezebb íróknál mindig az iskolában kell történnie.

Az író legjobb magyarázata a jó német fordítás. Ez a tanár és a tanulók közös munkája az iskolában, a tanuló a fordítást összefüggésben ismétli. A systematikusan berendezett latinból németre való iskolai írásbeli fordítások teszik az elért biztosságot próbakövé.

Ha a tanulók bizonyos összefüggő részletet lefordítottak, adjanak számot ennek a részletnek tartalmáról és tagozatáról. A felsőfokon a tanár az alap gondolatokon kívül beszélje meg az olvasmány műalakját is

a tanulókkal. Oly műveknél, a melyeket nem lehet egészen elolvasni, az olvasandó részleteket bizonyos tárgyi szempontok szerint és úgy kell összeválogatni, hogy lehetőleg teljes képet nyújtsanak. E teljesség létesítéséhez hozzájárul az előkészülés nélkül történő olvasás is.

A tanítás koncentrációja érdekében rendkívül fontos a próza olvasmányának a történelemmel való összeköttetése. (Az ily olvasmányok hol előkészítik, hol kiegészítik a történelmi tanítást és jelentékenyen hozzájárulnak a történelmi tanításban előállható, s túlterhelés megszüntetéséhez. Ismertető.)

Rendkívül ajánlatos az antik műremekeket ábrázoló képeknek és az antik élet egyéb szemléltető eszközeinek czélszerű felhasználása. (Nálunk ez irányban már igen jótékony intézkedéseket tett a tanügyi kormány. Ismertető.)

Nem tartottuk feleslegesnek így egész terjedelmében közölni a latin nyelvi tananyag felosztását és a reá vonatkozó methodikai észrevételeket. Két dolog ragadja meg figyelmünket. A latin nyelv heti 15 órát veszít és az elérendő cél köre kisebbedik. A latin stílusbeli biztosság az eddigi terjedelemben nem követeltetik többé és az önálló latin dolgozat (Aufsatz) eltűnik a porosz gymnásiumból.

A többi tantárgyak tantervét a hely szűke miatt nem ismertethetjük ily részletesen, de igyekezni fogunk mégis a kitűzött célt és ennek mértékét világosan vázolni.

3. Görög nyelv.

Cél: *A görögök jelentékenyebb klasszikus íróinak megértése.*

III B. *Nyelvtan.* Az attikai nyelvjárás szabályos alakтана a verbum liquidumig bezárólag. A syntaxis elemei, szabályai induktív módon. Szókincs. Gyakorlatok.

Olvasmány. Olvasókönyv a görög monda- és történelemből vett összefüggő olvasmányokkal.

III A. *Nyelvtan.* A μ végzetű igék. Az attikai nyelvjárás fontosabb rendhagyó igéi. Præpositíók. A syntaxis főbb szabályai inductív módon. Szókincs. Gyakorlatok.

Olvasmány. Olvasókönyv, mint a III B-ben. Xenophon (Anabasis). Hetenkint 4 óra.

III B. *Olvasmány.* Xenophon (Anabasis és Hellenika válogatott részletek). Homeros Odysseája. Hetenkint 4 óra.

Nyelvtan. A név syntaxisa. Az idő- és módtan. A syntaxis systematikus rendezése. Gyakorlatok.

III A. *Olvasmány.* Herodotos, Xenophon Memorabiliák, Homeros Odyssea. Válogatott részletek. Heti 5 óra.

Nyelvtan. A grammatika összefoglalása és befejezése. Gyakorlatok. IB. és IA. *Olvasmány.* Platonból válogatott részek. Thukydides, a nehezebb beszédek kihagyásával. Demosthenes olynthiai és phil. beszédei. Homer Iliasa. Sophokles. Magánolvasmányok.

Nyelvtan. Ismétlések. Fordítások. Gyakorlatok.

Minden osztályban könyv nélkül való tanulás.

4. Francia nyelv.

Cél: *Az utolsó 3 század jelentékeny (nem fölötté nehéz) irodalmi műveinek megértése és bizonyos foku jártasság a nyelv gyakorlati szóbeli és írásbeli használatában.*

(Itt meg kell jegyeznünk, hogy a porosz gymnásium jóval többet kíván a francziából, mint a magyar gymnásium a németből.)

A francziát a IV-ben kezdik; többnyire grammatizálnak minden osztályban és beszédgyakorlatokat is tartanak bár úgy, hogy az olvasmányok, melyek itt nem tesznek összefüggő egészet és az ezekhez kötött beszédgyakorlatok a tanítás középpontja. Ez így egészen az untersecundáriáig bezárólag.

Lássuk a három legfelső IIA, IB, IA, osztály tananyagát részletesen.

A modern francia próza, különösen a történelmi tanítás érdekében. Modern költemények. Egyik-másik klasszikus dráma, Molière nagy vígjátékainak egyike.

A művek alapgondolatainak megértésére és a jó fordításra kiválóan kell ügyelni.

Az olvasmánynyal kapcsolatosan a stilusbeli sajátosságok, synonymák, metrikai ismeretek.

Alkalmilag összefoglaló nyelvtani ismétlések. Fordítások francziára. Két hetenkint fordítás francziából.

Folytonos beszédgyakorlatok minden órában.

5. Angol nyelv.

Az angol nyelv a gymnásiumban nem kötelező, de gondoskodva van róla, hogy a 3 felső osztály tanulói heti 2—2 órában tanulhassák.

Cél: *«Biztosság a kiejtésben, az alaktan és a syntaxis legszükségesebb szabályai, bizonyos foku gyakorlása a nyelv szóbeli és írásbeli használatának; könnyebb írók megértése».*

6. Történelem.

Cél: *«A világtörténelem és különösen a német és porosz történelem korszakalkotó eseményeinek ismerete. Ez események okai és hatásai».*

Sexta. (Heti 1 óra.) Életképek a hazai történelemből. Ki kell indulni a jelenkorból és a szülőföldről.

Quinta. (1 óra.) A görögök és rómaiak mondászerű őstörténete.

Quarta. (2 óra.) A görögök történetének áttekintése Nagy Sándor haláláig. A rómaiak történetének áttekintése Augustus haláláig. A görög történelemmel kapcsolatban a legfontosabb keleti kultúrnépek története.

Untertertia. (2 óra.) Rövid áttekintése a nyugatrómai császárság történelmének Augustus halálától. Német történelem a középkor végéig. A nem-német történelem csak annyiban, a mennyiben általános jelentőségű.

Obertertia. (2 óra.) Német történelem, de különösen a brandenburgi-porosz történelem, a középkor végétől Nagy Frigyes uralkodása kezdetéig. A nem-német történelem csak annyiban, a mennyiben a német és a brandenburgi-porosz történelem megértésére szükséges.

Untersecunda. (2 óra.) Német és porosz történelem Nagy Frigyes trónraléptétől a jelenkorig. A nem-német történelem úgy, mint az obertertiában.

A történelemmel kapcsolatban Poroszország társadalmi és nemzetgazdasági fejlődése 1888-ig. A Hohenzollernek érdemei a földműves-, polgár- és munkásosztály jóllétének előmozdításában.

Obersecunda. (3 óra.) A görögök története Nagy Sándor haláláig. A rómaiak története a nyugatrómai császárság bukásáig. Okok és hatások. Alkotmány- és művelődés-viszonyok.

Unterprima. (3 óra.) A korszakot alkotó világtörténeti események történelme a nyugatrómai császárság bukásától a harminczéves háború végéig. Okok és hatások. Alkotmány- és kulturviszonyok.

Történelem-geographiai áttekintése az 1648-ban fennállott államoknak.

Oberprima. Az újkor oknyomozó történelme a harmincz éves háború végétől a jelenkorig, különös tekintettel a brandenburg-porosz történelemre. Alkotmány- és kulturviszonyok.

7. Földrajz.

Cél: «*Értelmes szemlélése a környező természetnek, térkép-olvasás. A földfelület physikai tulajdonságainak ismerete. A föld politikai beosztása. A matematikai földrajz elemei.*»

Sexta. (2 óra.) A physikai és math. földrajz legegyszerűbb elemei a legközelebbi környék leírásával. Bevezetés a relief, a globus, a térkép megértéséhez. A földfelület oro- és hydrographiai viszonyai. A szűkebb szülőföld képe tankönyv nélkül, lehetőleg a természetrajzzal kapcsolatban.

Quinta. (2 óra.) Németország physikai és politikai földrajza. További bevezetés a relief, globus és a térképek megértéséhez. Egyszerűbb térkép-vázlatok a táblán.

Quarta. (2 óra.) Európa physikai földrajza Németország kivételével, különösen a Földközi-tenger melléke. Egyszerűbb térkép-vázlatok a táblán és a füzetekben.

Untertertia. (1 óra.) Németország politikai földrajzának ismételése. A többi világrészek physikai és politikai földrajza (a német gyarmatok kivételével). Térképrajzolás.

Obertertia. (1 óra.) Németország physikai földrajzának ismételése. A német gyarmatok földrajza. Térképrajzolás.

Untersecunda. (1 óra.) Európa földrajzának ismételése. Elemi matematikai földrajz. Térképrajzolás.

A reáliskolákban ezenfelül a jelenkor legismeretesebb közlekedési és kereskedelmi útjai.

Unterprima és Oberprima. Az általános földrajz legfontosabb részei és a matematikai földrajz, a matematikával és a physikával kapcsolatban.

A reáliskolákban ezenfelül a legfontosabb közlekedési és kereskedelmi utáknak összehasonlító áttekintése egészen a jelenkorig.

8. Matematika.

Cél: *«Biztosság a közönséges számokkal való számolásban. Ennek alkalmazása a polgári élet egyszerűbb viszonyaira. Algebra a Newton-félc kéttagu tételig (pozitív egész kitevőkre), az egyenletek elméletéből a másodfokú egyenletekig bezárólag. Planimetria, stereometria, síkháromszögtan, az analitikai geometria elemei.»*

Adjuk az oberprima tananyagát.

A binom-tétel egész pozitív kitevőkre.

A stereometria befejezése.

A koordináták fogalma és a kúpszeletekről szóló néhány tétel.

9. Természettudományok.

Cél:

Botanika. A természetes rendszer fontosabb családjainak ismerete. A legfontosabb külföldi hasznos növények megbeszélése. A növények életjelenségei. A növények anatómiája- és physiológiájából egyet-mást össze kell foglalni. A kryptogamák. A növények betegségei. (VI., V., IV., IIIB.).

Zoologia. A gerinces állatok osztályai legfontosabb rendjeinek ismerete. Az állatvilág többi osztályának néhány képviselője. Az állat-

geographiának alapfogalmai. Az emberi test, ezzel kapcsolatban az egészség gondozása. (Zoologia a VI., V., IV., IIIB., IIIA. osztályokban).

Mineralogia. A mineralogia nem mint külön tantárgy, hanem a chemiával kapcsolatosan tanítandó: A legegyszerűbb kristályalakok és a legfontosabb ásványok ismerete. (IIB., IIA.)

Physika. A legfontosabb physikai jelenségek ismerete, e jelenségek törvényei. A matematikai földrajz alaptételei. (Előkészítő physikai tanítás: IIIA., IIB. Rendes physikai tanítás és pedig: Hőtan, mágnesség elektromosság a IIA. osztályban. Mechanika, esetleg rezgőmozgás és az akusztika az IB. osztályban. Optika, matematikai földrajz az IA. osztályban).

Chemia. A legegyszerűbb jelenségek ismerete. (IIB., IIA.)

10. Rajz.

A kötelező rajz célja a látásban és az egyszerűbb testek biztos ábrázolásában való kiképzés. A kötelező rajz a gymnásiumban 2 órát nyert és nem mint eddig a sextában, hanem a quintában kezdik. (V., IV., IIIB., IIIA.)

A nem-kötelező rajz minden gymnásiumban be van rendezve és az untersecundában kezdődik.

11. Testgyakorlás.

A testgyakorlás célja, hogy észszerűen megválasztott és berendezett gyakorlatok által a fiatalság testi kifejlődését elősegítse, az izmokat erősítse, az ifjakban bátorságot és saját erejük iránt bizalmat ébreszsen, gyors elhatározást és megfelelő kivitelű biztosítson.

Már előbb említettük, mily fontos szerep jutott a testgyakorlásnak az új porosz tantervben. Az óraszám a hetenkint 27-re emelkedvén, súlyra nézve a 4-ik helyre jutott.

Az új tanterv tornajátékokat is rendel, ezekre nézve a közelebbi utasításokat későbbre ígéri.

Ennyit a porosz gymnasiumi tantervről. Ezek után összeállítjuk a reálgymnasiumok, főreáliskolák és a reáliskolák tanterveit az órák szerint.

β) A reálgymnasiumok tarterve.

Tantárgy	VI.	V.	IV.	III. B	III. A	II. B	II. A	I. B	I. A	Összesen	Az eddigéhez képest változás
1. Vallástan	3	2	2	2	2	2	2	2	2	19	—
2. Német nyelv	4	3	3	3	3	3	3	3	3	28	+ 1
3. Latin nyelv	8	8	7	4	4	3	3	3	3	43	—11
4. Francia nyelv	—	—	5	5	5	4	4	4	4	31	— 3
5. Angol nyelv	—	—	—	3	3	3	3	3	3	18	— 2
6. Matematika	4	4	4	5	5	5	5	5	5	42	— 2
7. Történelem és földrajz	2	2	2	2	2	2	3	3	3	28	— 2
8. Természetrajz	2	2	2	2	2	2	—	—	—	12	—
9. Physika	—	—	—	—	—	3	3	3	3	12	—
10. Chémia és mineralógia	—	—	—	—	—	—	2	2	2	6	—
11. Szépirás	2	2	—	—	—	—	—	—	—	4	—
12. Rajz	—	2	2	2	2	2	2	2	2	16	— 2
13. Festgyakorlás	3	3	3	3	3	3	3	3	3	27	—
14. Ének	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	30	30	32	33	33	33	33	33	33	290	—21

Észrevételek :

A német és latin az alsó három osztályban lehetőleg egy kézben legyenek. Épen úgy a természettudományok. Lásd a gymnásiumi észrevételeket.

γ) A főreáliskolák tanterve.

Tantárgy	VI.	V.	IV.	III. B	III. A	II. B	II. A	I. B	I. A	Összesen	Változás az eddigiehez képest
1. Vallástan	3	2	2	2	2	2	2	2	2	19	—
2. Német nyelv	5	4	4	3	3	3	4	4	4	34	+ 4
3. Francia nyelv	6	6	6	6	6	5	4	4	4	47	— 9
4. Angol nyelv	—	—	—	5	4	4	4	4	4	25	— 1
5. Történelem és földrajz	2	2	2	2	2	2	3	3	3	28	— 2
6. Matematika	5	5	6	6	5	5	5	5	5	47	— 2
7. Természetráajz	2	2	2	2	2	2	—	—	—	12	— 1
8. Physika	—	—	—	—	2	2	3	3	3	13	— 1
9. Chémia és mineralógia	—	—	—	—	—	2	3	3	3	11	+ 2
10. Szabadkézi rajz	—	2	2	2	2	2	2	2	2	16	— 8
11. Szépirás	2	2	2	—	—	—	—	—	—	6	—
12. Testgyakorlás	3	3	3	3	3	3	3	3	3	27	
13. Enek	2	2	—	—	—	—	—	—	—	4	
Összesen	30	30	31	33	33	33	33	33	33	239	—18

Megjegyzések:

Az alsó három osztályban a német és francia nyelv lehetőleg egy kézben legyenek, úgy szintén a természettudományok is. A szerkesztő rajzot a tanuló szabadon választhatja a IIIA—IA osztályokban heti 2—2 órában. Lásd a gymnásiumi észrevételeket.

2) A felsőbb polgáriskolák (reáliskolák) tanterve.

Ez iskolák tanterve megegyezik a főreáliskola alsó hat osztályának tantervével. Az osztályok elnevezése ez: VI. (sexta), V. (quinta), IV. (quarta), III. (tertia), II. (secunda), I. (prima). A felsőbb polgáriskola tantervének egy másik alakja:

Tantárgy	VI.	V.	IV.	III.	II.	I.	Összesen	Az eddigihez képest változás
1. Vallástan	3	2	2	2	2	2	13	—
2. Német nyelv	6	5	5	5	4	3	28	+ 7
3. Francia nyelv	6	6	6	5	4	4	31	— 9
4. Angol nyelv	—	—	—	5	4	4	13	—
5. Történelem és földrajz	2	2	2	2	2	2	19	— 3
6. Matematika	4	4	5	5	5	5	28	— 1
7. Természetrajz	2	2	2	2	2	—	10	— 3
8. Természettan	—	—	—	—	3	5	8	—
9. Szépírás	2	2	2	—	—	—	6	— 2
10. Szabadkézi rajz	—	2	2	2	2	2	10	— 2
11. Testgyakorlás	3	3	3	3	3	3	18	
12. Enek	2	2	—	—	—	—	4	
Összesen	30	30	31	33	32	32	188	—13

Az alsó három osztályban a német és francia nyelv egy kézben legyen; a secundában pedig a természettudományok. A; szerkesztő rajzot a tanuló a III., II., I. osztályokban szabadon választhatja heti 2—2 órában. Lásd a gymnásiumi észrevételeket.

Az itt közölt tanterveket illetőleg megjegyezzük, hogy a kitűzött cél és a tananyag felosztása is lényegében ugyanaz, mind a négy felsőbb iskolánál a következő tantárgyaknál:

1. Német nyelv.
2. Történelem.
3. Földrajz.

Érdekes megjegyezni, hogy az alsó fokon (VI., V., IV.) a tanterv lényegében csaknem ugyanaz a négyféle felsőbb iskolánál. A feltűnő különbség csak az, hogy a gymnásiumnál és a reálgymnásiumnál a latint találjuk heti $8 + 8 + 7 = 23$ órászámmal, mint a nyelvlogikai fegyvelmezés eszköztét, a főreáliskolában és a felsőbb polgári iskolában pedig a francziát heti $6 + 6 + 6 = 18$ órával.

Az új tantervek egyik legfontosabb vívmánya az, hogy az alsó 6 osztály, az alsó fok (VI., V., IV.) és a középső fok (III.B., III.A., II.B.) együttvéve egy befejezett egészset tesz és a műveltségben is bizonyos befejezett egészset ad a tudományos pályáról távozóknak az untersecunda befejezése után. Talán nem lesz felesleges megjegyezni, hogy a tanulók az untersecunda sikeres befejezésével jogosítva vannak az egyéves önkéntes szolgálatra is. (Zeugniss für den einjährigen Dienst.)

Az új tantervnek olyatén berendezésére, hogy már az alsó hat osztály bizonyos összefüggő egészset adjon a műveltségben a tanulóknak, a statisztikai eredmények buzdították a porosz tanügyi kormányt. Az 1889/90. tanévben a porosz felsőbb iskolákban összesen 135,337 tanuló volt. Ezek közül az iskolát elhagyta összesen 20,038 tanuló. És pedig érettségi bizonyítvánnyal 4105, azaz 20·5 %; (tehát csak ennyien érték el a felsőbb iskolák kitűzött célját!) az egyéves önkéntes szolgálatra jogosító bizonyítvánnyal 8051, azaz 40·2 %; végre még ezt a célt sem érte el 7882 tanuló, azaz 39·3 %. Már magából az untersecundából távozott az egyéves önkéntes szolgálatra jogosító bizonyítvánnyal 4997, azaz 25 %. Ezek között pedig csak 368 volt felsőbb polgáriskolai végzett növendék, a kik mint ilyenek bizonyos befejezett műveltséget nyertek.

Mi örömmel üdvözljük az új porosz tantervet. Nem tartjuk ugyan a pädagogiai belátás netovábbjának, de az kétségtelen tény, hogy a létező bajokat némileg orvosolja az egészségügy emelésével és a methodusnak sokszor hangoztatott javításával.

DEMECZKY MIHÁLY.

ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCS.

Mióta az orsz. közoktatási tanács újjászerveztetett, nemcsak munkaköre szélesedett ki, hanem az új Szabályzat-a és Ügyrend-je szerint munkássága is szakszerűbb s időhöz kötött ülései is gyakoribbak. Szándékunk a tanács üléseiről koronként tudósításokat hozni, hogy a tanügy iránt érdeklődők a lapok rövid és általános értesítéseinél alaposabb tájékozást kapjanak.